

GREETS THE GREEN ATTRACTION

Guide til grønne attraktioner

Guide til grønne attraktioner

Du sidder med en guide til grønne attraktioner – en praktisk håndbog, der skal hjælpe attraktioner som museer, forlystelsesparker, videnspædagogiske aktivitetscentre og zoologiske anlæg med at blive mere grønne og bæredygtige.

Guiden omtaler også GREEN ATTRACTION, som er en målrettet certificeringsordning for attraktioner udviklet af Danske Zoologiske Haver & Akvarier (DAZA), Organisationen Danske Museer (ODM), Foreningen af Forlystelser i Danmark (FFD), Videnspædagogiske Aktivitetscentre (VPAC) og HORESTA i forbindelse med et projekt om bæredygtige attraktioner og oplevelser støttet med midler fra Erhvervsfremmebestyrelsen.

Sådan bruger du guiden

Guiden er let at bruge. Den kan hjælpe med at sætte yderligere gang i jeres miljøarbejde, uanset om I vælger at være med i et miljømærke som GREEN ATTRACTION eller ej. Men guiden hjælper jer også på vej mod en eventuel certificering.

Guiden er delt i tre:

1. Første del fokuserer på, hvorfor det er en god idé for attraktioner at arbejde med miljø og bæredygtighed.
2. Anden del giver nogle simple forslag til at komme i gang med arbejdet og særlige råd til de enkelte miljøområder og attraktionstyper.
3. Tredje del handler om, hvordan jeres attraktion kan få mærket GREEN ATTRACTION. I får en trinvis guide til at komme i gang.

Læs mere og få gode eksempler på www.greenattraction.dk

Erhvervsminister Simon Kollerup:

“Vi skal ramme en balance, hvor turismens positive effekter for væksten og beskæftigelsen går hånd i hånd med udviklingen af grønne og klimavenlige tilbud til turisterne. Regeringens ambition er, at Danmark skal være en af verdens mest bæredygtige turistdestinationer.”

Formand i VisitDenmark og direktør i Fårup Sommerland Niels Jørgen Jensen:

“Attraktioner er en vigtig del af dansk turisme og skal også bakke op om den nationale strategi for bæredygtig vækst i dansk turisme ved at fremme en bæredygtige udvikling. Der er mange – også økonomiske – fordele for attraktioner ved at arbejde med bæredygtighed. Det handler både om at tiltrække og fastholde gæster og gode medarbejdere og om at nedbringe forbrug, så det medfører miljømæssige og økonomiske fordele.”

Dette projekt er støttet med midler fra:

 Danmarks
Erhvervsfremmebestyrelse

Indholdsfortegnelse

Sådan bruger du guiden.....	2
1.0 Hvorfor er det en god idé for attraktioner at arbejde med bæredygtighed?	5
Attraktioners centrale rolle for den grønne indsats.....	5
1.1 Gode grunde til at arbejde med bæredygtighed	7
2.0 Sæt miljøarbejdet i gang.....	10
Hjælpen er derude.....	10
Søg om økonomisk støtte og rådgivning.....	10
Ikke perfekt i første hug.....	10
Vær ærlig om indsatsen	10
2.1 Sæt miljøarbejdet i system	11
Hvad er miljøledelse?.....	11
Indhold af miljøledelse	11
Miljøledelse i GREEN ATTRACTION	11
2.2 Få medarbejderne med på rejsen	12
Information og uddannelse	12
Involvering af kollegaer.....	12
Løbende kampagner	12
Undervisningsmateriale i GREEN ATTRACTION	12
2.3 Tiltræk og involvér gæsterne	13
Skab engagement	13
Plant miljøhistorier og råd rundt på attraktionen	13
Bør I undlade at kommunikere jeres grønne indsats?	13
Promoveringsmateriale i GREEN ATTRACTION	13
2.4 Vand er guld og penge	14
Hvordan sparer man på vandet?	14
Hold øje med forbruget	14
Tip: Undersøgelse af vandflow på håndvaske og brusere	14
2.5 Miljøvenlig rengøring sparer kemi og penge	15
Miljøvenlig rengøring	15
Hjælp til mærkede steder	15
2.6 Affald – der er penge i skidtet.....	17
Nye affaldsregler skal sikre bedre affaldssortering	17
Affaldsplaner giver overblik	17
Reduce, Refuse, Reuse & Recycle	17
Råd til at optimere affaldssortering	17
2.7 Spar på omkostningerne, og spar på energien	18
Tids- og behovsstyring	18
Grøn og vedvarende energi	18
Spar på energien – ikke lyset.....	18
2.8 Vi elsker mere bæredygtig mad.....	19
Gode råd om mere miljøvenlig mad	19
Miljømærkede spisesteder	19

Adgang til GREET'S THE GREEN FOOD	19
2.9 Grønt byggeri og renovering	20
Grøn renovering	20
Nybyggeri med mindre energi	20
Green Building Council Denmark	20
DGNB er bæredygtighed lagt i værktøjskasse	20
2.10 Beskyt jeres udeområder	21
Undgå eller begræns brugen af kemiske stoffer	21
Frem biodiversiteten, fx Vild Med Vilje	21
Begræns vandforbruget	21
Tænk cirkulære udeområder	21
2.11 Grønne oplevelser og aktiviteter	23
Oplevelsesøkonomi	23
Hjælp til grønne aktiviteter	23
2.12 Styr på administration og indkøb	24
Indkøb og teknik	24
Miljømærker og certificeringer	24
2.13 Ansvarlighed og CSR	25
FN's arbejde med CSR – Global Compact	25
2.14 Særlige råd til museer og aktivitetscentre	27
Genbrug af udstillinger	27
Energivenlig bevaring	27
Energiforbrug i bygninger	27
2.15 Særlige råd til zoologiske anlæg	28
Energibesparende bygninger	28
Mere miljøvenligt foder	28
Miljøindsats for akvarier	28
2.16 Særlige råd til forlystelsesparker	30
Bliv klogere på jeres forbrug	30
Særligt fokus på pumper	30
Planlægning	30
2.17 Særlige råd til vandland	31
Vand- og energiledelse	31
Behovsstyring	31
Særligt for vandbesparelser	31
Adfærd	31
Indsats vedrørende kemi	31
3.0 Hvordan bliver jeres attraktioner mærket med GREEN ATTRACTION?	32
3.1 Samme procedure som Green Key	32
3.2 Rådgivning og kontrol af attraktioner	34
3.3 Hvad koster det?	35
4.0 Hvem står bag GREEN ATTRACTION?	36

1.0 Hvorfor er det en god idé for attraktioner at arbejde med bæredygtighed?

Der er mange – især økonomiske – fordele for attraktioner ved at arbejde med bæredygtighed. Det handler både om at tiltrække og fastholde kunder og gode medarbejdere og om at nedbringe forbrug, så det medfører miljømæssige og økonomiske fordele. Og så tapper det ind i historien om en grøn og bæredygtig turistdestination.

Danmark bliver betragtet som en grøn og bæredygtig turistdestination, og landets fortrin på miljøområdet bliver ofte brugt i forbindelse med markedsføringen af Danmark. Den grønne indsats forventes at blive endnu større ved offentliggørelse af den nationale strategi for bæredygtig vækst i turismen. Her kan attraktionerne spille en aktiv rolle.

Attraktioners centrale rolle for den grønne indsats

Attraktioner, herunder forlystelsesparker, museer og dyreparker, spiller en central rolle for dansk turisme og er i høj grad medvirkende til, at turister – både danske og udenlandske – vælger at holde ferie i Danmark, ligesom mange bruger deres fritid på besøg rundt om i Danmark.

Derfor er det oplagt at styrke indsatsen over for denne gruppe af virksomheder. Det kan fungere som supplement og promovning af, hvad attraktionerne allerede har gjort, hjælpe på vej til en yderligere indsats og styrke den grønne tråd til andre dele af turistbranchen, som allerede har iværksat grønne initiativer.

Fordele for attraktioner, som uddybes i næste afsnit:

1. Fremtidssikring af attraktionen
2. Fastholdelse og tiltrækning af gæster
3. Fastholdelse og tiltrækning af gode medarbejdere
4. Besparelser på driftsomkostningerne og minimering af grønne afgifter og CO₂-afgifter
5. Relevante krav, som ikke forringer oplevelsen for gæsterne
6. Rådgivning og del af et netværk
7. Synergi med Green Key International og andre Green-ordninger.

1.1 Gode grunde til at arbejde med bæredygtighed

Der kan være mange årsager til at arbejde med bæredygtighed. For flere og flere turistvirksomheder er det en brændende platform, hvor det ikke handler om, hvorvidt de bør arbejde med bæredygtighed, men om, hvordan de gør det. Men der er mange andre gode grunde

Der kan selvfølgelig være idealistiske grunde til at arbejde med miljø og bæredygtighed, men for mange vægter det økonomiske og imagedelen højt.

1. Fremtidssikring af attraktionen

Både hos politikere, samarbejdspartnere og gæster er der en øget forventning om, at I arbejder med bæredygtighed. I modsat fald kan det ende med, at I bliver valgt fra eller straffet.

Politikere har øget fokus på klima og bæredygtighed, og hvis virksomheder og brancher ikke gør en indsats, vil virksomheder blive mødt med forbud, flere afgifter og manglende støtte.

Flere fonde og støttemidler stiller i stigende grad krav om bæredygtighed, som det fx er tilfældet med erhvervsfremmemidler i øjeblikket.

2. Fastholdelse og tiltrækning af gæster

Flere undersøgelser fra bl.a. VisitDenmark viser, at turisterne og befolkningen har mere fokus på bæredygtighed og har forventninger til, at virksomhederne opfører sig ansvarligt og går foran.

For det offentlige og mange virksomheder indgår miljømærker som et kriterium for valg af møde- og konferencested. I kan derfor ende med at blive valgt fra, hvis det grønne ikke er på dagsordenen. Det ses især blandt erhvervsturister, efterfulgt af offentlige indkøbere, men almindelige ferie- og fritidsgæster er også kommet med på vognen.

36,5 mio. tyske grønne idealister ønsker at rejse mere bæredygtigt

Ifølge en undersøgelse fra VisitDenmark forventer 44 procent af tyskerne, at miljøvenlige og bæredygtige hensyn i høj eller meget høj grad vil få betydning for deres fremtidige rejsevalg.

3. Fastholdelse og tiltrækning af gode medarbejdere

Der er mangel på arbejdskraft, og de unge mennesker foretrækker og vælger steder med fokus på bæredygtighed, og mange steder i turistbranchen bruges det grønne arbejde til at tiltrække og fastholde medarbejdere.

På mange andre attraktioner har man brug for frivillige, sæsonansatte medarbejdere, som i øjeblikket kan vælge og vrage mellem de mange jobtilbud.

4. Besparelser på driftsomkostningerne og minimering af grønne afgifter og CO₂-afgifter

Via arbejdet med GREEN ATTRACTION fokuseres der på at give driftsbesparelser, uden at det går ud over virksomhedens kerneydelse.

I kriterierne og i materiale indarbejdes løbende ny viden og teknologi, så det gøres nemmere for medlemmerne at være up to date med udviklingen, og det gør det muligt "at plukke" flere frugter og skære endnu mere ned på ressourceforbruget, uden at kunden mærker det. Dermed minimeres grønne afgifter, CO₂-afgifter og energiudgifter, som i øjeblikket er stigende.

5. Relevante krav, som ikke forringer oplevelsen for gæsterne

GREEN ATTRACTION er udviklet af og til branchen – og ikke af miljøfanatikere eller på et kontor langt fra attraktionerne.

Med deltagelse af ODM, FFD, VPAC og HORESTA er et indgående kendskab til branchen sikret, og der er fokus på, at indsatsen ikke går ud over attraktionens forretningsgrundlag og gæsternes oplevelse.

6. Rådgivning og del af et netværk

Som en del af ordningen tilbydes I også rådgivning, som kan styrke jeres virksomhed på miljøområdet. Samtidig bliver virksomheden en del af et netværk, hvor ideer udveksles, så den dybe tallerken ikke skal opfindes gang på gang.

7. Synergi med Green Key International og andre Green-ordninger

GREEN ATTRACTION opnår synergi ved at være søster til Green Restaurant, Green Camping, Green Sport Facility, Green Tourism Organization og ikke mindst GREEN KEY, som findes i over 65 lande og flere end 3.200 virksomheder.

2.0 Sæt miljøarbejdet i gang

For nogle kan det virke uoverskueligt at komme i gang med miljøarbejdet, hvis man lige er begyndt. Men indsatsen behøver ikke at være perfekt fra første dag. Erfaringerne er, at når man først kommer i gang, sætter det gang i en positiv lavine, som giver energi og lyst til mere.

Det kan være svært og uoverskueligt at finde ud af, hvordan I kommer i gang med det grønne arbejde eller kommer videre. Men det handler mest om at sætte arbejdet i gang, hvorefter det ofte kører af sig selv. I Danmark kan virksomheder få meget hjælp samt støttemidler, og man behøver ikke at iværksætte det hele på én gang, og det behøver heller ikke være perfekt i første omgang.

Hjælpen er derude

I kan altid få hjælp til jeres miljøarbejde. Søg gerne inspiration hos andre, der ofte glædeligt deler deres erfaringer, og deltag i eventuelle netværk om emnet. Der er ligeledes megen hjælp at hente hos gæster, samarbejdspartnere, leverandører, myndigheder, organisationer og andre attraktioner.

Søg om økonomisk støtte og rådgivning

Mange erhvervsstøttemidler, puljer og fonde har fokus på bæredygtighed, hvor det er muligt at søge om midler til arbejdet – enten rådgivning eller økonomisk støtte til forbedringer. Ligeledes kører en række destinationselskaber en række projekter, hvor der også er hjælp at hente. Hold dig orienteret på fx greetts.dk eller områdets erhvervshuse eller destinationselskab.

Ikke perfekt i første hug

Det grønne arbejde bliver ikke perfekt i første hug. Det er mere en proces, som I har sat i gang, hvor I løbende forbedrer jer. Jeres virksomhed kommer nok aldrig i mål, for der er hele tiden nye ting, der kan tages fat på, og virksomheder og kollegaer, som I kan inspireres af. Det er også det skønne ved arbejdet. Det er en ongoing proces.

Vær ærlig om indsatsen

I har sikkert hørt om virksomheder, der overdriver deres grønne indsats og får ørerne i maskinen. Det er der altid en fare for, men så længe I bruger jeres gode mavefornemmelse og er ærlige om jeres indsats, så kan det ikke gå helt galt.

Fortæl, at I har iværksat en proces, hvor I løbende forbedrer jer og prøver tiltag af, men at I godt er klar over, at der er ting, der kan forbedres.

[Følg forbrugerombudsmandens vejledning ...](#)

2.1 Sæt miljøarbejdet i system

Det er en god idé at sætte den grønne indsats i system. Ellers ender det med at være spredt fægtning, og at indsatsen ikke rodfæstes på attraktionen og hos medarbejderne. Det kan også være, at man har iværksat forkerte projekter, eller at indsatsen ikke virker eller justeres efter hensigten.

Først og fremmest bør der udpeges en eller flere miljøansvarlige, som skal være tovholder for arbejdet. Men det er vigtigt, at ledelsen enten er med eller tæt på arbejdet.

Ligeledes kan det være en rigtig god idé at nedsætte en miljøgruppe, hvis I er fra en større attraktion.

Hvad er miljøledelse?

Miljøledelse er et værktøj til at styre miljøarbejdet. De to mest kendte miljøledelsessystemer er EMAS og ISO14001. Men det behøver ikke at være så omfattende.

Se andre: [Miljøindsats og natursyn i ZOO København](#)

Indhold af miljøledelse

Miljøledelse består af en miljøpolitik, som danner rammen for miljøarbejdet, samt et miljøhjul med fire elementer, som gennemgås hvert år.

Miljøhjulets første trin begynder med en kortlægning af eksisterende tiltag sammenholdt med en gennemgang af stedets miljøforhold.

På trin to udarbejdes en miljøhandlingsplan med planer for de kommende år.

Trin tre handler om den egentlige gennemførelse.

Og sidste trin går ud på at evaluere indsatsen med henblik på justeringer og videre indsats.

Bliv inspireret: [Liseberg: Världens mest hållbara nöjespark](#)

Miljøledelse i GREEN ATTRACTION

Miljøledelse er en væsentlig del af GREEN ATTRACTION, som skal sikre fremdrift i miljøarbejdet. Se kriteriernes punkt 1.

GREEN ATTRACTION har skåret ind til benet og har fundet et koncept for miljøledelse, som handler om at fokusere mere på reelle miljøforbedringer end på papirarbejde og rapportskrivning.

Læs også: [Comwell og Rungstedgård: Miljø- og energiledelse betaler sig](#)

[Her er også nogle råd og værktøjer til god miljøledelse.](#)

2.2 Få medarbejderne med på rejsen

Dine kollegaer er meget vigtige for at opnå succes med miljøarbejdet, og netop samarbejdet er det, som gør det sjovt og giver et godt fællesskab. Det er dine kollegaer, der har øjne og ører overalt i virksomheden, og dem, der skal gennemføre mange af miljøtiltagene.

Der er forskellige muligheder for at få medarbejderne med i miljøarbejdet. Det afhænger naturligvis af attraktionens type og størrelse. En attraktion med få ansatte skal fx ikke etablere en stor miljøgruppe, mens større attraktioner med frivillige og sæsonansatte bør gøre en del for at informere og uddanne, hvis de ikke er en del af den normale organisation.

Information og uddannelse

Det er vigtigt, at dine kollegaer uddannes, så de ved, hvad de kan gøre for at beskytte miljøet og bidrage med indsatsen inden for den funktion, de har.

De bør også holdes informeret om nye tiltag og give tilbagemeldinger på, hvilke resultater der er opnået. Det giver dem motivation til at gøre mere.

Læs også: [Medarbejder sad på første række, da Trinty modtog Green Key](#)

Involvering af kollegaer

Det anbefales at høre og involvere kollegaer i miljøarbejdet. Mange steder er der som nævnt nedsat en miljøgruppe bestående af repræsentanter fra forskellige afdelinger, som sikrer, at arbejdet forankres i hele virksomheden.

For det første bliver de mere motiverede, og for det andet er det ofte dem, som kan justere indsatsen, så det passer til deres arbejdsrutiner.

Læs også: [Sinatur med i økologisk ambassadørkorps](#)

Løbende kampagner

For at medarbejderne ikke glemmer den grønne indsats og miljøarbejdet, kan det være en god idé at køre små kampagner i løbet af året. GREEN ATTRACTION udarbejder også kampagner rettet mod dine kollegaer.

Undervisningsmateriale i GREEN ATTRACTION

GREEN ATTRACTION vil udvikle personalemateriale om gode vaner og miljøarbejdet. Der udarbejdes både generelt materiale og materiale fokuseret og målrettet forskellige afdelinger, faggrupper eller fysiske områder. [Som medlem får du adgang til materialet her ...](#)

2.3 Tiltræk og involvér gæsterne

I kan bruge den grønne dagsorden til at tiltrække og involvere gæster. Flere gæster efterspørger og foretrækker ansvarlige virksomheder, og mange gæster vil gerne hjælpe med arbejdet.

Når nu virksomheden gør en indsats over for miljøet, kan den lige så godt gøre omgivelserne opmærksom på det. Det kan være med til at forbedre virksomhedens image og give mulighed for at tiltrække flere og mere miljøbevidste kunder.

Skab engagement

Ved at informere gæsterne om indsatsen giver man dem en større forståelse for sammenhængen, hvilket kan få dem til at samarbejde om det fælles projekt. Flere forventer faktisk, at de bliver inddraget, og undrer sig, hvis de fx ikke har mulighed for at sortere deres affald.

Plant miljøhistorier og råd rundt på attraktionen

Miljøråd kan også opsættes strategiske steder og være synlige på virksomhedens hjemmeside. Humor kan også bruges til at få budskabet igennem, men vær opmærksom på, at der kan være kulturelle forskelle hvad angår humor.

Piktogrammer kan være gode, da de er upersonlige, ofte har en god effekt og er nemme at forstå. Men her er det hensigtsmæssigt at bruge eksisterende piktogrammer, så alle kan forstå dem. Tegninger kan virke sjove og er nemme at forstå for både børn og voksne. De kan ofte udtrykke noget, som personale og hotelejer ikke kan.

Video: [Sinatur viser deres grønne indsats til gæsten](#)

Bør I undlade at kommunikere jeres grønne indsats?

Nogle virksomheder er forsigtige med at kommunikere deres grønne indsats. Men hvis jeres virksomhed har iværksat grønne tiltag og handlinger, er det ærgerligt ikke at fortælle om det. Og det kan I sagtens, så længe kommunikationen er pålidelig, holder, hvad den lover, og er konkret, så den overholder Forbrugerombudsmandens vejledning om grøn markedsføring. Ved at anvende mærker bliver det som regel nemmere at kommunikere.

Læs mere: [Forbrugerombudsmanden udgiver retningslinjer mod greenwashing](#)

Promoveringsmateriale i GREEN ATTRACTION

I forbindelse med GREEN ATTRACTION udvikles informations- og promoveringsmateriale, som I kan bruge direkte eller indarbejde i jeres eget materiale.

[Find materialet her, hvis du er medlem ...](#)

2.4 Vand er guld og penge

Vand er overalt og giver liv, overlevelse og glæde, men vand er også mange steder en sparsom ressource og koster mange penge. Der kan spares mange penge på attraktionen ved at gøre en ekstra indsats for at nedbringe vandforbruget.

Jeres besparelser afhænger naturligvis af jeres aktiviteter og af, hvad I allerede har iværksat. Men generelt er konklusionen, at I kan spare på både vandforbruget, pengene og måske jeres tid ved at iværksætte flere vandbesparende initiativer, som ofte har en kort tilbagebetalingstid.

Hvordan sparer man på vandet?

Ved at følge nogle af kriterierne i GREEN ATTRACTIONS punkt 4 kan I opnå mange besparelser. Der kan iværksættes vandbesparende tiltag som dobbeltskyllende toiletter, vandfrie urinaler, sensor og vandsparer på vandhaner og brusere.

Hold øje med forbruget

Det er vigtigt, at I holder øje med jeres forbrug via målere, og vurderer tallene i forhold til antal gæster, særlige aktiviteter og årstid. Ud fra målingerne kan I:

- vurdere, hvor I bør gøre en ekstra vandbesparende indsats
- overvåge, om der sker pludselige stigninger i vandforbruget
- se, om iværksatte tiltag har den ønskede virkning.

Bliv inspireret: [Guldsmeden vil spare vand med ny teknologi](#)

Tip: Undersøgelse af vandflow på håndvaske og brusere

- Strømmen (vandflowet) er bestemt af, hvor hurtigt vandet løber. For at undersøge vandstrømmen skal der bruges en spand og et stopur.
- Der sættes et mærke på spanden ved eksempelvis 3 liter.
- Der åbnes nu helt for vandet.
- Spanden sættes under vandhanen/bruseren, samtidig med at stopuret startes.
- Når vandstanden er på niveau med mærket, stoppes uret.
- Nu er det samlede tidsforbrug registreret.
- Gang tallet, så det passer på 1 minut ($3 \text{ l} \times (60 \text{ min.} / \text{målt tid}) = \text{l/min}$).

Der findes også plastikholdere og poser, som kan bruges til at måle vandstrømmen, men som ikke altid er helt pålidelige, hvis der er megen luft i vandet.

Vandforbruget bringes ned, ved at man sætter en lille vandsparer på vandhaner og brusere. Det er en billig løsning, som giver hurtige resultater.

2.5 Miljøvenlig rengøring sparer kemi og penge

Miljøvenlig rengøring sparer vand og rengøringsmidler og dermed penge. Samtidig giver det bedre arbejdsmiljø og indeklima og minimerer risikoen for allergi blandt gæster og medarbejdere.

Der bruges energi, vand, plastik og forskellige naturlige såvel som unaturlige stoffer til fremstilling af rengøringsprodukter. Nogle produkter indeholder kemikalier og parfume, som skader vandmiljøet og kan give allergi. Emballagen giver affald, og fremstillingen af produkterne giver en øget CO₂-belastning. Ved vask og rengøring bruges der samtidig meget rent vand og kemikalier, som forurener vores grundvand, og der er også et betydeligt elforbrug i forbindelse med rengøringen.

Miljøvenlig rengøring

Heldigvis kan rengøring godt gøres på en miljøvenlig måde. Rengøringsmidlerne bliver løbende mere miljøvenlige, de bliver bedre doseret, og man forsøger at nedbringe emballagen, bl.a. med mere koncentrerede produkter. Jo mindre forbrug – des mindre belastning af miljøet. Med små ændringer kan I gøre en betydelig indsats for miljøet ved at begrænse forbruget af vand og rengøringsmidler. Det behøver ikke at have mærkbar betydning for gæsterne, og samtidig kan I spare penge.

Her er nogle brugbare råd til miljøvenlig rengøring:

- Brug fiberklude.
- Dosér korrekt, fx med doseringssystem. (Meget skum i rengøring betyder ikke bedre evne).
- Brug sprayflasker.
- Benyt koncentrerede produkter.
- Brug produkter, som kan bruges i koldt vand.
- Brug så få produkttyper som muligt.
- Brug produkter, som gør mindst mulig skade på miljøet, fx biologisk nedbrydelige kilder (forsigtighed med produkter med R- og S-sætninger).

Læs også: [Magnetisk kalkfjerner giver miljøfordel på hoteller](#)

Hjælp til mærkede steder

I forbindelse med GREEN ATTRACTION er der udarbejdet råd om, hvordan I gør rent på en miljøvenlig måde. Guiden indeholder også en liste over kemikalier, som ikke skal/bør være i rengøringsprodukter.

[Få adgang til materialet ...](#)

2.6 Affald – der er penge i skidt

Alle i Danmark skal sortere affald mere, ens og bedre, hvilket også fremgår af den nyeste affaldsbekendtgørelse. Men der er også gode miljømæssige og økonomiske besparelser ved optimering af affaldssorteringen.

Besparelserne i forbindelse med affaldssorteringen afhænger naturligvis af virksomhedens type, størrelse, eksisterende sortering, kommunens regler, prisen på bortskaffelse og transport etc.

Nye affaldsregler skal sikre bedre affaldssortering

I Danmark skal affald skal sorteres mere og bedre. Ved sidste revision af affaldsbekendtgørelsen blev det vedtaget, at hele landet skal sortere mere ens og bedre samt arbejde med øget genanvendelse.

Alle skal minimum sortere i ti fraktioner og benytte de samme nationale piktogrammer.

Inspiration: [Råd og eksempler på gæstesortering i turistbranchen](#)

Affaldsplaner giver overblik

Det anbefales, at I udarbejder en affaldsplan for attraktionen, som giver overblik over jeres affaldsstrømme og affaldstyper og sikrer en optimal arbejdsdeling, og at alle kollegaer ved, hvordan de skal sortere affaldet.

Yderligere råd: [Om affaldsplaner ...](#)

Reduce, Refuse, Reuse & Recycle

Samtidig kan der gøres en del på at begrænse affaldet, og det kan også være en god idé at give det liv efterfølgende ved at donere møbler og inventar, som udskiftes til gode formål. Overvej, hvordan I kan reducere jeres eget affald, fx ved at sige nej til overemballage fra leverandører, og undersøge om noget af jeres affald kan genbruges eller genanvendes til andet.

Video: [Madkværn på Rungstedgaard](#)

Råd til at optimere affaldssortering

Medlemmer kan få adgang til råd og værktøjer på GREEN ATTRACTIONS hjemmeside. Her findes også en guide som GREET'S THE WASTE, der sætter fokus på, hvordan en turistvirksomhed optimerer sorteringen af affald af hensyn til både miljøet og pengepungen – uden at det går mærkbart ud over gæsternes komfort og oplevelse.

2.7 Spar på omkostningerne, og spar på energien

Nogle attraktioner er storforbrugere af energi. Men om I bruger meget eller lidt energi, har det fortsat stor betydning for klimaet, at forbruget holdes nede. Og med stigende energipriser er det i høj grad også vigtigt for attraktionens økonomi.

Det er heldigvis muligt at gøre meget for at nedbringe attraktionernes energiforbrug, og den teknologiske udvikling hjælper os godt på vej. Nogle ting kan I selv gøre noget ved, mens andre tiltag kan være vanskelige eller dyre. Fx er nogle museer fredede og dermed kulturarv med begrænset eller ingen mulighed for at forbedre fx isolering og installationer.

Læs mere: [Jambo Feriepark opnår en årlig besparelse: 300.000 kr.](#)

Her er nogle bud på indsatsområder:

Tids- og behovsstyring

Naturligvis skal karruseller køre, udstillinger belyses, og eksotiske dyr have varme. Men man kan finde store besparelser ved at kigge på, hvor lang tid de forskellige faciliteter og udstyr er tændt. Er der behov for fuld belysning på en højlys dag? Skal opvaskemaskinen være tændt i hele åbningstiden? Kan ventilationen nedreguleres eller slukkes i perioder?

Gennemgå hele attraktionen med henblik på at finde besparelser. Iværksæt herefter en procedure eller installér automatisk styring for at nedbringe forbruget.

Grøn og vedvarende energi

Når I har kigget på energireduktion, kan I efterfølgende kigge på jeres energiformer og skifte fra sort til grøn strøm. Flere attraktioner producerer vedvarende energi eller køber grøn strøm.

Inspiration: [Knuthenborg Safaripark satser på grøn energi](#)

Spar på energien – ikke lyset

I turistbranchen skal der spares på energien ved belysning, men lyset skal samtidig være af en ordentlig kvalitet.

Der er stor forskel på rum, belysningstyper, situationer og aktiviteter. I bør fokusere på, hvordan I kan spare penge og skåne miljøet for CO₂-udslip fra belysningen – uden at det går ud over gæsters og personales tryk, komfort og oplevelse.

[Medlemmer kan læse mere her ...](#)

2.8 Vi elsker mere bæredygtig mad

Der er øget fokus på madens betydning for miljø og klima. Attraktioner har også stigende fokus på miljøvenlig mad, der er lækker og velsmagende – og koster ofte ikke ekstra. Selvfølgelig skal der kunne serveres en god bøf og eksotiske fisk på attraktioner, og ved små ændringer kan miljøpåvirkningen mindskes.

Flere af attraktioners gæster efterspørger i stigende grad mere miljø- og klimavenlig mad. Heldigvis ved vi nu meget mere om, hvordan miljøpåvirkningen kan begrænses ved indkøb og tilberedning.

Gode råd om mere miljøvenlig mad

Brug følgende råd, når jeres spisested skal lave mere miljøvenlig mad:

- Servér mindre kød – mere grønt.
- [Minimér madspild](#).
- Køb lokalt – alternativt i nærområdet.
- Brug årstidens produkter.
- [Køb økologisk](#).
- Køb produkter fra frilands- eller fritgående dyr [og bæredygtige fisk](#).

Der kan være undtagelser til disse råd, så brug jeres sunde fornuft, og søg alternativt mere information.

Miljømærkede spisesteder

Nogle attraktioners spisesteder kan gøre en indsats ved at blive mærket med fx [Det Økologiske Spisemærke](#) eller [Green Restaurant](#).

Inspiration: [2.240 m² landbrug på et loft i ZOO](#)

Adgang til GREETS THE GREEN FOOD

Medlemmer af GREEN ATTRACTION får adgang til en guide om bæredygtig mad, som hedder GREETS THE GREEN FOOD, som har fokus på madspild, økologi, bæredygtige fisk, klimakostråd og meget mere.

[Hent guiden her ...](#)

2.9 Grønt byggeri og renovering

Både når der bygges nyt, eller når bygninger renoveres, kan der vælges mere bæredygtige løsninger. Generelt er det en god idé at benytte miljømærkede materialer, satse på kvalitet, genbruge materialer og have fokus på totalomkostninger.

Når der bygges nyt eller renoveres, kan det være fristende at vælge den billigste løsning. Men ofte kan det billigste på kort sigt vise sig at være det dyreste på langt sigt. Derfor kan det være relevant at beregne totalomkostningerne, så der ikke kun fokuseres på anlægsomkostningerne, men også driftsomkostningerne.

Grøn renovering

Flere attraktioner og øvrige turistvirksomheder forsøger i stigende grad at genbruge møbler, inventar og materialer. Det kan også være hensigtsmæssigt at anvende genbrugsmaterialer. Køber man nyt, kan man kigge efter produkter, som er miljømærkede og har lang holdbarhed. Endelig kan man kigge på, om materialer kan genbruges eller genanvendes, når de har udtjent deres pligt.

Nybyggeri med mindre energi

I forbindelse med nybyggeri har vi lånt nogle gode råd fra Skanlux A/S:

- Brug hjertet og spørg hjernen ...
- Tænk 20 år frem ...
- Få professionel rådgivning ...
- Glem ikke forbruget ...
- Vælg materialer med lang holdbarhed.

Green Building Council Denmark

Green Building Council Denmark er en nonprofit medlemsorganisation, der er sat i verden for at udbrede bæredygtighed i byggeriet på tværs af alle aktører. Med udgangspunkt i DGNB-standarden uddanner Green Building Council Denmark konsulenter og auditorer, ligesom de varetager certificeringen af både bygninger og byområder. Læs mere: <https://dk-gbc.dk/>

DGNB er bæredygtighed lagt i værktøjskasse

DGNB er et omfattende værktøj til at skabe ro, retningslinjer og overblik i en ofte kompleks byggeproces. DGNB bygger på FN's definition af bæredygtighed. I DGNB-systemet evalueres et byggeri eller byområde ud fra seks hovedområder: miljømæssig kvalitet, økonomisk kvalitet, social kvalitet, teknisk kvalitet, proceskvalitet og områdekvalitet. Kriterierne opdateres løbende, i takt med at branchen får ny viden og praksis.

Læs mere: <https://dk-gbc.dk/dgnb>

2.10 Beskyt jeres udeområder

Mange attraktioner har store udeområder, som kan bruges til at fremme en mere bæredygtig natur. I mange år har det handlet om at fjerne ukrudt med kemi og fjerne alt liv. Heldigvis er vi blevet klogere. Det vilde er blevet mere acceptabelt, og det er godt for natur og biodiversitet.

Indsatsen for at beskytte jeres udeområder kan overordnet opdeles i at undgå eller begrænse brugen af kemi, fremme biodiversitet, begrænse vandforbruget og at tænke cirkulært.

Undgå eller begræns brugen af kemiske stoffer

De kemiske stoffer gør ofte skade på mere end det, de skal udrydde, og kan sive ned og gøre skade på grundvandet. Heldigvis er lidt ukrudt rundt omkring blevet mere acceptabelt, og udeområder skal ikke nødvendigvis ligne friserede golfbaner. Ofte kan udeområder indrettes, så ukrudt minimeres eller undgås eller bliver en del af udeområdet.

Skal ukrudt fjernes, er der forskellige muligheder. Det kan fjernes mekanisk – altså med håndkraft. En af de mest udbredte metoder er at brænde ukrudtet væk, men flere steder er man bemyndt at benytte damp eller bruge varmt vand.

Der findes også ukrudtsmidler uden kemi, men der er forskellige holdninger til effekten.

Frem biodiversiteten, fx Vild Med Vilje

Vild Med Vilje er en bevægelse for alle, der vil gøre en konkret og lokal forskel for at gøre naturen vildere, rigere og mere mangfoldig. Vild Med Vilje handler om at skabe forandringer gennem vidensdeling og handling. Målet er at få vildhed og natur ind der, hvor mennesker bor, arbejder og leger.

Vild Med Vilje skaber levesteder for planter, svampe og dyr samt øger vores fælles kendskab til naturen. Læs mere: <https://www.vildmedvilje.dk/>

Inspiration: [Sinatur giver naturen tilbage](#)

Begræns vandforbruget

Vanding af udeområder skal så vidt muligt undgås eller begrænses. Vanding kan dog være nødvendigt af hensyn til brandsikkerhed. Hvis der skal vandes, kan der bruges regnvand eller vand fra nærliggende områder i stedet for postevand. Det er også vigtigt, at eventuel vanding sker før solopgang og efter solnedgang, så vandet ikke fordamper.

Tænk cirkulære udeområder

Haveaffald gemmer på masser af næring, som kan genbruges andre steder. Hold så meget som muligt i cyklus på egen grund. Så skal I heller ikke bruge brændstof på at køre det på genbrugsstationen.

Klipper I hækken eller træerne ned, kan I lægge de afklippede grene i et kvashegn, mens haveaffald kan være udgangspunkt for god kompost.

2.11 Grønne oplevelser og aktiviteter

Denne del handler om, hvordan virksomheden kan udbyde grønne aktiviteter, som giver gæsterne nogle gode og ekstra oplevelser. Det kan også have et lærende aspekt. På attraktioner kan det handle om at kombinere oplevelsen med noget lærerigt om natur og klima, så gæsten får noget ekstra med hjem.

Oplevelser og aktiviteter er i de fleste tilfælde en del af en attraktion. Men gæsterne lærer mere og husker oplevelserne bedre ved ikke kun at læse, men ved at høre, føle og opleve. Det er de fleste attraktioner allerede bevidste om og har inddraget det i deres koncept, udstillinger og forlystelser. Grønne aktiviteter kan være ture i naturen, teambuilding-aktiviteter, rundvisninger, skattejagt, storytelling o.l., som har til hensigt at give gæsterne ekstra læring med hjem – både oplevelsesmæssigt og mentalt.

Oplevelsesøkonomi

Aktiviteter hører ind under oplevelsesøkonomi, et af tidens varme emner, som turistbranchen har beskæftiget sig med i mange år. Begrebet dækker over salg af oplevelser, enten direkte eller indirekte, som en eller anden form for oplevelse tilknyttet salg af en vare eller serviceydelse, hvor de mest kendte er turistaktiviteter.

Man kan også give gæsterne mulighed for at låne eller leje cykler. Hvis virksomheden ikke har denne service, kan der henvises til eksterne udlejningsvirksomheder.

Husk at fortælle historier via personale, opslag eller virtuelt.

Hjælp til grønne aktiviteter

Attraktionen kan, men behøver ikke nødvendigvis, selv opfinde og planlægge nogle aktiviteter. Der findes mange, som gerne vil hjælpe med at arrangere og udføre aktiviteterne.

Nogle bud er:

- at kontakte lokale turistkontorer
- at kontakte en naturvejleder eller naturskole
- at kontakte kommunens naturafdeling
- at kontakte firmaer, der står for teambuilding-kurser og lignende aktiviteter
- at finde en ildsjæl i lokalområdet, fx en tidligere ansat, en lokalhistoriker etc.

2.12 Styr på administration og indkøb

Attraktioner kan påvirke meget med deres indkøb og i forbindelse med administration. Administrationen er ofte hjertet i indsatsen for et bedre miljø. I mange virksomheder er det her, de overordnede forhold koordineres, og administrationen kan være igangsætter af mange miljøtiltag.

Som en del af administrationen hører som regel også indkøbs- og teknikfunktionen, som er vigtig for miljøindsatsen.

Indkøb og teknik

I kan inkorporere miljøvenlig praksis i jeres egen virksomhed, men I bør også stille krav om det hos leverandører.

- De tekniske forhold vedr. vedligeholdelse, forbedringer og udskiftning af eksisterende løsninger skal være miljøvenlige. Det samme gælder for indkøb.
- Virksomheden skal i størst mulig udstrækning købe ydelser og produkter, som er miljømærkede eller ikke udgør væsentlig skade på miljøet.
- Ved miljøvurdering af tilbuddene bør der lægges vægt på, om de produkter, der tilbydes, kan leve op til en række krav.

Nogle relevante spørgsmål kan være:

- om produkterne er miljømærkede
- om producent/leverandør er miljøcertificeret
- om producent/leverandør har en skriftlig miljøpolitik og/eller handlingsplan
- om producent/leverandør stiller miljøkrav til underleverandører
- om der er returordninger og genanvendelse.

Forbrugerstyrelsen og [Miljøstyrelsen](#) giver gode – og gratis – råd om køb af miljøskånsomme produkter.

Miljømærker og certificeringer

Der findes en række miljømærker og certificeringer, som kan hjælpe jer med det bæredygtige indkøb:

- Det europæiske miljømærke: "EU-Blomsten"
- Det nordiske miljømærke: "Svanen"
- Det tyske miljømærke: "Der Blaue Engel"
- For fødevarer: Det statskontrollerede økologimærke: "Ø-mærket"
- Det FSC-certificerede træ
- Af miljøstyringssystemer kan nævnes:
EMAS – EU's miljøcertificeringsordning samt miljøledelsesstandard ISO 14001.

2.13 Ansvarlighed og CSR

I Danmark har vi længe haft fokus på CSR (Corporate Social Responsibility) under mange forskellige emner som ansvarlighed, miljø, bæredygtighed, arbejdsforhold, antikorrupsion etc.

CSR (Corporate Social Responsibility, ofte også Corporate Sustainability and Responsibility) er ofte blevet oversat til virksomhedernes sociale ansvar og en række andre tilgrænsende betegnelser. I den daværende danske regerings handlingsplan på området fra maj 2008 og i forbindelse med ændring af [årsregnskabsloven](#) i december 2008 anvendes begrebet virksomheders [samfundsansvar](#).

Grundlæggende handler CSR om, at virksomheder handler globalt og samfundsmæssigt ansvarligt ved for eksempel at tage hensyn til menneskerettigheder, sociale vilkår, arbejdsforhold, miljø, klima etc.

Vil du vide mere om CSR, kan du finde det her:

<https://www.amino.dk/ordbog/hvad-er-corporate-social-responsibility-csr.aspx>

FN's arbejde med CSR – Global Compact

En måde at arbejde med CSR på er at følge principperne i FN's Global Compact, som generelt vil sikre opfyldelsen af de fleste af CSR-kriterierne i Green Key.

FN's Global Compact er verdens største bæredygtighedsinitiativ med opfordring til virksomheder om at agere som ansvarlige samfundsaktører. Global Compact gør det muligt for virksomheder over hele verden at tage aktivt del i løsningen af de miljømæssige udfordringer.

Inspiration: [Comwell tilslutter sig FN's Global Compact og får flere point i Green Key](#)

2.14 Særlige råd til museer og aktivitetscentre

Museer har i stigende grad fokus på miljø- og bæredygtighed. De har de har samme udfordringer med bygning, personale, affald osv., som minder om andre turistvirksomheders udfordringer. Men der, hvor museerne adskiller sig fra andre, er i forbindelse med udstillinger og opbevaring af genstande.

Der er dog områder, som er specifikke for museerne, hvor de kan gøre mere og fremskaffe mere viden.

Genbrug af udstillinger

Museerne udskifter løbende deres permanente udstillinger og har skiftende særudstillinger med en relativt kort levetid. Naturligvis skal museet være tro mod sit koncept og forretningsgrundlag. I udstillingsopbygningen indgår ofte et omfattende materialeforbrug. Dertil kommer transport, hvilket især er en udfordring for kunstmuseerne, der både ind- og udlåner værker – ofte over lange afstande.

I kan overveje følgende i forbindelse med udstillingerne:

- At låne og leje udstillingsgenstande
- At købe primært miljømærkede og energireducerende materialer
- At sikre en høj grad af genbrug af materialer
- At benytte flere lokale, regionale eller nationale udstillingsgenstande og sikre, at de transporteres med de mest miljøvenlige transportformer ved et minimalt brug af fly.

Energivenlig bevaring

Museernes samlinger opbevares i særlige magasiner, hvor der stilles store krav til temperatur, luftfugtighed og udluftning. I arbejdet med bevaring af genstande og samlinger indgår desuden brug af særlige typer materialer, kemikalier og rengøringsmidler.

Flere magasiner har stigende fokus på energivenlig opbevaring af samlinger, hvor moderne teknologi og byggeri sikrer optimal – men samtidig energivenlig – opbevaring.

Energiforbrug i bygninger

Mange museer har som regel til huse i monumentale og bevaringsværdige bygninger, som ofte ikke er isoleret efter moderne standarder, fordi det ikke kan lade sig gøre på grund af fredninger. Der kan etableres temperaturstyring i udstillingsområdet, så temperatur og fugtighed tilpasses til udetemperatur og store udsving minimeres. Samtidig kan gæsterne motiveres til at klæde sig på efter forholdene, så de ikke forventer stuetemperatur hele året rundt.

Det kan også overvejes, om dele af udstillingen med betydeligt energiforbrug kan lukkes i perioder med få besøgende.

2.15 Særlige råd til zoologiske anlæg

For et zoologisk anlæg er det en forudsætning for den bæredygtige indsats, at dyrene behandles ordentligt. Herudover kan der gøres en indsats for at nedbringe miljøpåvirkningen ved indkøb, opdræt, drift og i forbindelse med efterladenskaber.

Når det drejer sig om avl og behandling af dyr, er det en forudsætning, at det zoologiske anlæg lever op til DAZA-regler vedrørende dyrevelfærd og deltagelse i forskellige avlsprogrammer.

Energibesparende bygninger

Tiltag for bygninger er allerede berørt i punkt 2.9. Men for at optimere energiforbruget kan man tænke over, hvordan dyrene sammensættes, fx så dyr i koldt klima placeres i de samme bygninger og områder, og tilsvarende for dem, som har brug for et varmt klima. Mange tropehuse er bygget af glas, hvor det kan være vigtigt med energiruder og automatisk skygge, så der ikke skal bruges for meget energi på at regulere temperaturen.

Mere miljøvenligt foder

En stor miljøbelastning i zoologiske anlæg er dyrenes foder. Her kan man også gøre en række ting. Anlægget kan:

- have en miljøprocedure for indkøb af foder
- foretrække at købe lokalt og regionalt foder og/eller økologiske råvarer til foder
- have aftale om madspiltsordninger med henblik på at aftage ukurante råvarer, brugbare overskud fra grossister eller ældre/skadede dyr
- aftage kød, som har haft en tidligere funktion, fx som malkekvæg
- have egenproduktion eller lokalproduceret foder såsom græs, hø og grene.

Efterfølgende kan efterladenskaber afleveres til biogas eller anden nyttiggørelse.

Miljøindsats for akvarier

Akvarier kræver ofte meget vand og energi. Derfor er det vigtigt at have filtre og pumper, så mest vand genbruges og er justeret ud fra antal fisk. Tilsvarende kan der gøres en indsats for at nedbringe vand- og varmetab med akvarieglas i akryl og med låg.

Ved saltvandsakvarier kan vandet komme fra og nedkøles fra havet, hvilket ikke er tilsvarende muligt ved ferskvandsakvarier.

Der kan købes miljømærket og lokalt foder eller foder med invasive arter, som er med til at holde bestanden nede.

2.16 Særlige råd til forlystelsesparker

Forlystelsesparker bruger ofte meget vand og energi. Derfor kan det være hensigtsmæssigt at øge viden om forbruget og reducere det via god planlægning.

Forlystelser kan især fokusere på at blive klogere på forbruget, kigge på forlystelsernes pumper og indføre styring afhængigt af gæster og behov.

Bliv klogere på jeres forbrug

Det er nemmest at iværksætte energiforbedringer, hvis parken har et detaljeret overblik over forbruget og får lokaliseret de største energiforbrugere.

Jo flere målere og jo oftere de aflæses, des nemmere er det at få dette overblik. Den teknologiske udvikling har gjort det nemmere og billigere at overvåge disse og etablere flere målepunkter.

Særligt fokus på pumper

Mange forlystelser drives af pumper, som kan være store energislugere. Det anbefales, at parken får et overblik over alle eksisterende hovedpumper, kompressorer og motorer og udarbejder en plan for vedligeholdelse og udskiftning af dem.

De udskiftede pumper, kompressorer og motorer bør være nye og energieffektive. De kan også anvendes til at genbruge vand til vandruksjebaner.

Planlægning

Forlystelserne skal naturligvis være åbne, når der er et reelt behov for det. Men der kan gøres nogle få ting for at reducere energiforbruget. Flere steder har udvalgte forlystelser reduceret åbningstid, hvor fx en rutsjebane åbner klokken 12 eller lidt tid efter åbningstid og lukker tidligere end parkens lukketid.

Man kan holde skarpt øje med antallet af gæster og dermed tilpasse åbningstiden alt efter sæson og tidspunkt på dagen, så forlystelsesparken ikke holder unødigt åben ved få gæster, hvilket heller ikke er økonomisk og personalemæssigt forsvarligt.

Frekvensen for, hvornår forlystelserne kører, kan også tilpasses ud fra antallet af gæster, så de ikke kører så ofte, når der er færre gæster. Ligeledes er der nogle sommerlande, der har forlystelser, som gæsterne selv kan betjene. Her er dog et sikkerhedsaspekt, som der skal tages højde for.

2.17 Særlige råd til vandland

Vandlande kan være storforbrugere af energi og vand. Derfor er det endnu mere vigtigt, at de arbejder aktivt med at nedbringe forbruget. Det kan både kigges på udstyr, installationer og adfærd.

Her er nogle bud på indsatsområder.

Vand- og energiledelse

Man kan opnå større besparelser ved at have styr på energi- og vandforbrug beregnet ud fra antallet af gæster, vejforhold og åbningstider. Det gør det også muligt at kigge på de største vand- og energislugere og undgå utætheder eller hurtigt fange opståede utætheder. En løbende aflæsning af målere kan sammen med regelmæssig kontrol for lækager bidrage til dette. Flere målere og hyppige aflæsninger kan give et godt billede af forbruget og besparelspotentialet.

Behovsstyring

En god monitorering kan også danne grundlag for at kigge på åbningstiderne, så vandlandet undgår forbrug af unødvendig energi, når der ikke er gæster.

Naturligvis forventer gæsterne, at de får adgang til badelandet, når de betaler for det via indgangen til attraktionen. Men der kan være besparelser ved at have forskudte åbningstider eller ved at lukke dele ned, når der ikke er mange mennesker på kolde og regnfulde dage. Derfor kan attraktionen planlægge sæson og åbningstider, så vandlandet ikke holder åbent, når der er færre gæster.

Ligeledes kan sauna, damp eller spa være behovsstyret eller med trykknop, mens man i vandlandet kan tænde for varme, fyr og cirkulation tæt på åbningstid og slukke før lukketid.

Særligt for vandbesparelser

Herudover er der nogle særlige råd om, hvordan man kan spare på vandet. Fx bør vandflowet fra brusere i vandland ikke overstige 9 liter pr. minut, og man kan derfor etablere trykknop eller tidsstyring på brusere. Bruser for spa kan være undtaget her. Det kan også være en god idé at overdække dele af swimmingpool eller spa om natten, når de i en længere periode ikke benyttes. Det gælder især, hvis vandet opvarmes.

Adfærd

Adfærd hos gæster og personale kan være med til at sikre mindre brug af kemikalier i vandet og minimere forbruget af vand. For at sikre en ordentlig hygiejne er det vigtigt, at gæsten vasker sig ordentligt, samt at der er god information i baderum. Ved rengøring skal det sikres, at snavs ikke ledes ud i badevandet.

Indsats vedrørende kemi

Følgende tiltag kan også nedbringe kemisk påvirkning i vandlandet:

- At swimmingpools bliver rengjort med kemikaliefri alternativer og procedurer
- At virksomheden har en kemikalieplan for badelandet, som sikrer reducere af kemi
- At aktivt kul bortskaffes med deklaration.

3.0 Hvordan bliver jeres attraktioner mærket med GREEN ATTRACTION?

Hvis I ønsker at mærke jeres attraktion, vil I blive hjulpet hele vejen. I kan enten kontakte jeres egen organisation eller GREEN ATTRACTION-sekretariatet i HORESTA.

I kan få mere information her: greenattraction.dk/blivmedlem

3.1 Samme procedure som Green Key

Der benyttes overordnet samme organisering og procedure som ved Green Key. Det skal sikres, at I bliver guidet godt på vej og får hjælp til indsatsen, samtidig med at det sikres, at I lever op til Green Keys kriterier. Dette for at fastholde en høj og troværdig standard for miljømærket. Som supplement vil styregruppen, især i den første periode, fungere som jury sammen med den eksisterende jury.

Opfyldelse af kriterier

Styregruppen har udviklet målrettede kriterier og ansøgningskema for attraktioner med inspiration fra Green Key. Kriterierne er opdelt i:

- Obligatoriske kriterier, som alle skal opfyldes
- Pointkriterier, hvor 30 % af kriterierne skal opfyldes.

Der er 17 hovedområder. De første 13 vedrører de fleste attraktioner, mens de sidste fire vedrører særlige dele af attraktioner.

- Pkt. 14 er særligt for museer/VPAC.
- Pkt. 15 er særligt for zoologiske anlæg.
- Pkt. 16 er særligt for forlystelsesparker.
- Pkt. 17 er kun for steder med vandland.

Områder og kriterier, som ikke vedrører den enkelte attraktion, eller som attraktionen ikke har indflydelse på, kan besvares med "Ikke relevant".

Du kan hente kriterierne her: <https://www.greenattraction.dk/om-green-attraction/kriterier/>

Ansøgningsproces

For at få tildelt GREEN ATTRACTION skal der indsendes en ansøgning med relevant dokumentation fra de pågældende attraktioner. Herefter besøger en konsulent stedet for at hjælpe jer og sikre sig, at alle kravene er opfyldt, og at den nødvendige dokumentation findes frem eller udvikles.

Typisk forløb

- I begynder med en samtale med sekretariatet eller jeres primære organisation.
- I får tilsendt eller henter kriterierne, som I kigger igennem.
  - Hvilke kriterier gælder for jer, og hvilke gør ikke?
  - Hvilke kriterier opfylder I allerede? Og hvilke skal I have hjælp til?
- Herefter påbegyndes en intern kortlægning.
- I kan få yderligere hjælp fra sekretariatet samt få tilsendt nogle hjælpeværktøjer.

- I kan få hjælp til at udfylde skemaet, og der kan i fællesskab udarbejdes miljøprocedure, mål, affaldsplan, aktiviteter og informationsmateriale for stedet.
- Når I er klar, kommer en konsulent eller sekretariatet på besøg og gennemgår stedet for at sikre, at det lever op til kriterierne eller er på vej til at gøre det. Her får I også hjælp til eventuelle tvivlsområder.
- Når hele ansøgningen og dokumentationen er på plads og indsendt, indstiller sekretariatet til juryen, som træffer den endelige beslutning om godkendelse.
- Alle obligatoriske kriterier skal som udgangspunkt være opfyldt. Juryen kan behandle begrundede dispensationssager, hvis et obligatorisk kriterium ikke kan opfyldes.

Juryen med styregruppe

Alle ansøgninger skal behandles og godkendes af en jury. Formandskabet for juryen skal minimum bestå af en repræsentant fra en grøn NGO og en repræsentant fra en brancheorganisation. Hvis ikke andet er aftalt, er brancheorganisationens repræsentant formand, og den grønne NGO's repræsentant er næstformand.

Miljøstyrelsen deltager som observatør, men godkender ikke de enkelte virksomheder.

Især i begyndelsen vil styregruppen være inde over godkendelser og vil skulle godkende større ændringer af kriterierne.

3.2 Rådgivning og kontrol af attraktioner

En GREEN ATTRACTION bliver både inden og efter mærkningen løbende kontrolleret for at sikre, at attraktionen lever op til sine forpligtelser og kriterierne.

GREEN ATTRACTION har en række procedurer til at sikre overholdelse af kriterier og fremdrift i miljøindsatsen:

- Løbende kontrolbesøg
- Løbende dokumentation og sikring af overholdelse.

Konsulentbesøg

Alle GREEN ATTRACTIONS får kontrolbesøg inden tildeling og besøg igen efter cirka et år. Herefter besøges virksomheden hvert andet eller tredje år, hvor det sikres, at kravene stadig overholdes, så virksomheden kan bibeholde GREEN ATTRACTION, og der gives råd til, hvordan de kommer videre med miljøarbejdet.

Kontrollen udføres af konsulenter, som har indgående kendskab til ordningen og dens miljøkrav, og som ligeledes kan rådgive og sparre med de mærkede virksomheder. Omkostninger til kontrolbesøget er en del af deltagergebyret, mens alle udgifter til evt. konsulentbistand, nødvendige investeringer m.v. afholdes af attraktionen.

Løbende dokumentation og sikring af overholdelse

Ud over de løbende kontrolbesøg skal attraktionen hvert år omkring årsskiftet indsende oplysninger om udvalgte kriterier og om, hvordan stedet løbende forbedrer sig.

Mærkningen kan fratages attraktionen, hvis opfyldelsen af kriterierne misligholdes.

3.3 Hvad koster det?

Udvikling af kriterier samt materiale og møder dækkes af projektet støttet med erhvervsfremmehjælper og GREEN ATTRACTION/HORESTA.

GREEN ATTRACTION opkræver et deltagergebyr, der dækker omkostningerne ved ordningen, inklusive besøg, markedsføring m.m.

Gebyrniveauer:

Små attraktioner Som har under 50.000 gæster om året	Kr. 5.000
Mellem-attraktioner Som har under 200.000 gæster om året	Kr. 10.000
Større attraktioner Som har over 200.000 gæster om året	Kr. 15.000

Der vil også være et opstartsgebyr på kr. 7.500, som pga. projektstøtten dog ikke opkræves i 2022.

I deltagergebyret er der afsat penge til kontrolbesøg og forberedelse af materiale på stedet eller virtuelt.

4.0 Hvem står bag GREEN ATTRACTION?

GREEN ATTRACTION er etableret i samarbejde mellem Danske Zoologiske Haver & Akvarier (DAZA), Organisationen Danske Museer (ODM), Foreningen af Forlystelsesparker i Danmark (FFD), Videnspædagogiske Aktivitetscentre (VPAC) og HORESTA.

FFD og HORESTA er initiativtagere, mens sidstnævnte er projektleder og har modtaget midler til arbejdet fra Erhvervsfremmebestyrelsen og efterfølgende vil fungere som sekretariat for GREEN ATTRACTION.

VisitDenmark har ligeledes fra begyndelsen støttet op om projektet.

Kort om de forskellige aktører:

Danske Zoologiske Haver & Akvarier (DAZA)

DAZA er en forening bestående af 16 af de største og bedste zoologiske haver og akvarier i Danmark. Se: <https://www.daza.dk/>

Foreningen af Forlystelsesparker i Danmark (FFD)

Foreningen af Forlystelsesparker i Danmark (FFD) er en sammenslutning af danske forlystelsesparker i Danmark. Se <http://forlystelsesparker.org>.

Organisationen Danske Museer (ODM)

Danske Museer er en interesseorganisation, hvor 171 af alle landets museer og konserveringscentre er medlemmer. Se: <https://www.dkmuseer.dk/>

Videnspædagogiske Aktivitetscentre (VPAC)

VPAC er forum for 16 statsstøttede oplevelsescentre, hvor børn og voksne får viden om og indsigt i natur, historie og videnskab gennem lærerige og udfordrende aktiviteter for alle sanser.

[Læs mere her...](#)

VisitDenmark

VisitDenmark markedsfører Danmark som rejsemål, så flere internationale turister får større kendskab til vores land og lyst til at rejse hertil. Se: <https://www.visitdenmark.dk/>

HORESTA

HORESTA er en branche- og arbejdsgiverorganisation for turistbranchens virksomheder. Organisationen er ligeledes sekretariat for FFD og miljømærket Green Key og dens søstermærkninger.

Se: www.horesta.dk